

Suomen oman rahajärjestelmän historiaa, osa I

Oman setelistön ja pankkilaitoksen alku

Eurot astuvat markan sijalle vajaan vuoden kuluttua. Muutos on seurausta useista eri tekijöistä. Yleensäkin jokaisella toimenpiteellä ja tapahtumalla on syynsä ja taustansa, ja näillä taas omat sidossuhteensa menneisyyden tekijöihin.

Suomen markan syntyyn johtivat useat eri kehityslinjat ja niihin liittyvät tapahtumat. Näiden yhteisvaikutuksesta syntyi markka-asetus vuonna 1860.

Markka sai alkunsa sovitettaessa roomalaista nauvaa germaanien tarpeisiin. Se on vanha jalometallien painoysikkö, joka mainitaan 800-luvulla. Germaanien keskuudessa se vastasi 2/3 libraa ja äyri unciaa. Libran ja markan painot vaihtelivat ajasta ja paikasta riippuen. Esimerkiksi Skandinaviassa se oli noin 210g. Alun perin markka vastasi laskuysikkönä markan painoa. Leimattuna rahana markka otettiin käyttöön 1500-luvun alkupuolella.

Eräänlainen käänne Suomen kohtaloihin sinetöitiin Tilsitin sopimuksessa vuonna 1807. Aleksanteri I ja Napoleon sopivat Ruotsin painostamisesta mannermaasulkemukseen. Ruotsi ei taipunut. Talvella 1808 Venäjä aloitti sotatoimet Ruotsia vastaan.

Sata vuotta aiemmin Ruotsi oli kärsinyt perusteelisen sotilaallisen tappion Pultavassa. Tätä ennen Pietari Suuri oli aloittanut Pietarin kaupungin rakentamisen Nevan suulle. Uudenkaupungin rauhassa 1721 ja Hattujen sodan ja pikkuvihan jälkeen Turun rauhassa 1743 Ruotsi menetti myös alueellisesti suurvalta-asemansa. Venäjä nousi Euroopan johtavien valtioiden joukkoon. Usko Ruotsin kykyyn puolustaa Suomea horjui. Ns. laitton kauppa itärajan yli voimistui. Erityisesti Turun rauhan jälkeen 1700-luvun jälkipuoliskolla Venäjän rahaa liikkui kansan käsissä varsinkin Itä-Suomessa.

Suomi siirtyy Ruotsilta Venäjän keisarin alaisuuteen

Ruotsi luopui virallisesti Suomen alueesta Haminan rauhassa 17.9.1809. Suomen joukkojen johto oli luopunut Suomesta jo keväällä 1809. Aleksanteri I myönsi Suomelle laajan itsehallinnon. Tähän vaikutti mm. Sprengtporten, joka suositteli keisarille, että Suomi saisi pitää vanhat lakinsa ja laajan itsemääräämisoikeuden. Napoleonin ja Venäjän välille kasvoi jännitteitä, jotka purkautuivat myöhemmin lähes

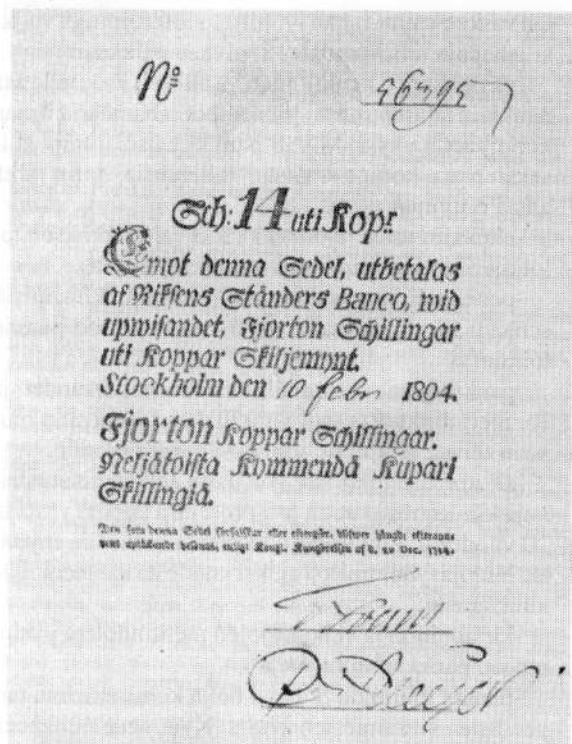
koko Napoleonin armeijan tuhoutumisena Venäjän sydämessä.

Aleksanteri I halusi rauhoittaa valtakuntansa luoteisalueen. Suomesta muodostettiin Suomen suuriruhtinaskunta, jonka hallitsija ja ylimmän vallan käyttäjä oli Venäjän keisari. Aleksanteri I lupasi hallitsijavakuutuksessaan pitää voimassa entiset lait, maan uskonnon ja asukkaiden muut oikeudet. Säädetyt vanhoivat uskollisuudenvalan keisarille. Säädetyt tunnustivat Suomen kansan nimissä Aleksanterin suuriruhtinaakseen ja hallitsijakseen. Säädetyt sitoutuivat uuteen hallitusmuotoon.

Maan hallituksena toimi keisarin nimittämä Suomen keisarillinen senaatti, joka jakautui talousosastoon ja oikeusosastoon. Keisari nimitti senaatin jäsenet, senaattorit Suomen kansalaisista. Senaatin jäsenet toimivat talousosaston eri toimituskuntien puheenjohtajina. Perustettiin myös eri toimituskuntien alaisia ylihallituksia. Kenraalikuvernööri oli senaatin puheenjohtaja. Käytännössä hän hoiti tehtävää harvoin. Kenraalikuvernööri valvoi Venäjän etuja ja hallintoa. Hänellä oli käsissään poliisin ja armeijan johto. Viranomaisten toiminnan lainmukaisuutta valvoi prokuraattori. Lainsäädäntövalta oli keisarin kutsuamalla valtiopäivillä, joihin osallistuivat neljän säädyn edustajat. Pietarissa toimiva ministerivaltiosihtööri esitteli Suomea koskevat asiat keisarille. Senaatin talousosasto sai luvan keisarin nimessä päättää osan Suomea koskevista asioista, mutta tärkeimmät asiat ratkaisi keisari ministerivaltiosihtöerin esityksestä.

Maksuliikenteen uudelleenjärjestely

Suomen sodan aikana huhtikuussa 1808 Venäjän ulkoministeri Rumjantsev oli eräässä julistuksessa maininnut lainapankin ja diskonttolaitoksen perustamistarpeesta edistämään "kaupalle hyödyllistä rahankiertoa". Vuoden 1808 lopulla annetussa kenraalikuvernööri Sprengtportenin johtosäännössä mainitaan, että Helsinkiin ja Turkuun tulisi valtion kustannuksella perustaa riittävän vakavaraisuuden omaavia pankkikonttoreja. Yhtenä tarkoituksena oli helpottaa niitä henkilöitä, yhteisöjä ja yrityksiä, joilla oli velkasuhteita Ruotsiin. Toisena, edellistä painavampana, tarkoituksena oli päästä eroon ruotsalaisten setelien

Ruotsin 14 kuparikillinkiä v. 1804. Ruotsin rahat olivat Suomessa käytössä vielä pitkään vuoden 1809 jälkeen. Huom. setelissä myös suomenkielinen arvomerkintä.

käytöstä ja saattaa sijalle venäläiset assignaatit. Ruotsalaisilla seteleillä oli kuitenkin vakiintunut asemansa ja arvonsa. Hopeariksi vastasi pankinriksiä eli seteliriksiä ja valtionvelkariksi vastasi 2/3 riksiä. Sodan aikana alkoi virrata venäläisiä paperiruplia eli assignaatteja.

Ruotsille tappiollinen sota johti vuoden 1809 jälkeen pankinriksin ja valtionvelkariksin arvon laskuun. Niinpä hopeariksi vastasi 2 2/3 pankinriksiä ja 4 valtionvelkariksiä. Vuonna 1808 venäläinen yksi hopearupla vastasi kahta seteliruplaa ja vuonna 1811 kolmea seteliruplaa.

Porvoon 28.3.1809 avatuilla valtiopäivillä luotiin perusta Suomen autonomiselle asemalle ja samalla Suomen omalle rahalle.

Suomen sodan aikana ruplan vaihtokurssit Ruotsin rahaan nähden olivat liian korkeat. Viimeisimmän vaihtokurssin mukaan 1 rupla vastasi 42 killinkiä 8 runstykkiä. Riikintaalarissa oli puhdasta hopeaa 534 89/100 assia, mutta ruplan rahassa vain 374 assia. Kun Suomen päärahaksi määrättiin 17.12.1809 hopearupla, muutettiin rupla vastaamaan 33 killinkiä 4 runstykkiä. Niinpä 3 ruplaa vastasi 100 killinkiä, yksi killinki 3 kopeekkaa, runstykki 1/4 kopeekkaa ja

riikintaalari 1 ruplaa 44 kopeekkaa. Muutos astui voimaan vuoden 1810 alusta lukien.

Raha-asiaain valiokunta antoi Porvoon valtiopäivillä kaksi mietintöä, joista toinen koski niitä epäkoh-tia, jotka johtuivat usean eri ”rahalahin” käytöstä sekä toinen ”rahasta” ja ”rahalahista”.

Valiokunta esitti mietinnössään Ruotsin pankki-asetusten huomioon ottamista suunniteltaessa pankkilaitosta. Valiokunnan mukaan ”järkevästi perustettu ja viisaasti hoidettu diskonttolaitos samalla kertaa yhdistää sekä kansalaisten yksityiset edut että laitoksen laillisen vaurastumisen”. Diskonttolaitoksen perustamiseen tulisi pankin osallistua 2/3:lla yksityiset 1/3:lla. Kantarahaston tuli vastata 210.000 hopearuplaa. Kansallisen pankin perustamista varten keisarilta katsottiin voitavan pyytää lainaksi kaksi miljoonaa hopearuplaa korottomana 20 vuoden ajaksi. Tällöin maksettaisiin takaisin 1/4 ja jäljellä olevat 3/4 jäisivät edelleen velaksi 3 % korkoa vastaan. Velan loppuosa suoritettaisiin tietyn ohjelman mukaisesti. Pankin perustamiseksi esitetyn kahden miljoonan laina sai kannatuksen talonpoikaissäädystä, muut kolme säätyä pitivät miljoonan hopearuplan lainaa riittävänä ja takaisinmaksuohjelmaa liian sitovana. Diskonttolaitoksen peruspääomaa korotettiin 210.000 hopearuplasta 300.000 ruplaan hopeassa. Osakkeenomistajien tuli saada voitto-osuutensa vähentämättömänä.

Ehdotus Suomen pää- ja perusrahaaksi

Raha-asiaain valiokunta otti kantaa kysymykseen ”Suomen tulevasta pää- ja perusrahasta”. Se arvioi sopivimmaksi hopearahan ”sen sisäisen, painoon ja puhtauteen perustuvan arvon mukaan”. Vaihtoehtoina valiokunta käsitteli riksiä ja hopearuplaa. Se päätyi hopearuplaan. Mietinnössään valiokunta pohdiskeli rahapajan paikkaa ja rahojen leimaamista. Valiokunta jätti asian ”Hänen keisarillisen Majesteettinsa armolliseen harkintaan, olisiko pankille helpotukseksi ja liikkeen mukavuudeksi rahapaja sijoitettava samaan paikkaan, missä pankillakin tulee olemaan asemansa, vaiko jollakin toisella tavalla, esiytyvien asianhaarojen mukaan, Hänen Keisarillisen Majesteettinsa suuntaan tai toiseen määrättävä”.

Valiokunta ehdotti, että rahan toisella puolella olisi Suomen suuriruhtinaskunnan vaakuna ja arvopuolella nimellisarvot 50, 25, 20, 10 tai 5 kopeekkaa hopeassa. Näin tuli tehdä myös 5 kopeekkaa ja sitä pienemmissä kopeekkayksikköisissä kuparirahoissa. Valiokunta ehdotti hopearuplan toiselle puolelle Suomen suuriruhtinaskunnan vaakunaa ja kirjoitusta ”Yksi rupla hopeassa” sekä toiselle puolelle Alek-

santeri I:n rintakuvaa. Valiokunnan ehdotukset nostattivat vastustusta. Porvarissääty oli ainoana säätyinä riksinn kannalla.

Rahamanifesti

Hänen Keisarillisen Majesteettinsa rahamanifesti annettiin joulukuussa 1809. Valtiopäivien ehdotuksen mukaisesti venäläinen hopearupla julistettiin ”pää- ja perusrahasi Suomen Suuriruhtinaskunnassa”. Valtiopäivien ehdotukset hyväksyttiin sellaiseen. Kuitenkin kruununtulot tuli vuodesta 1810 alkaen maksaa ainoastaan ”keisarillisessa hopearahassa tai pankkiseteleissä”. Ruotsalainen raha ei kruununtulojen maksuun enää käynyt. Pankkiasiaa ei vielä saatu ratkaistuksi.

Suomen sodan aikana maahan virtasi niin venäläistä kuin ruotsalaista rahaa armeijoiden ylläpitomenojen vuoksi. Monet Turun diskonton osakkeenomistajat ja saamamiehet perivät saataviaan Ruotsista käsin. Vapaaherra Mannerheim ehdotti toimenpiteitä maan rahanpuutteen ja vaikeuksien auttamiseksi. Esitys sai hallinnon tuen. Kenraalikuvernööri Steinheil liitti esitykseen ehdotuksen diskonton perustamiseksi, kuten Porvoon valtiopäivillä oli päätetty. Maanomistajien kiinnityslainat hän ehdotti hoidettavan venäläisten pankkien toimesta. Venäjältä odotettavissa oleva laina oli 250.000 ruplaa setelirahaa. Suomeen perustettavan pankin tarpeellisuutta epäiltiin mm. seuraavista syistä: - se ei auttaisi velanmaksussa Ruotsissa asuville tai toimiville velkojajahoille, - sen avulla ei saataisi ruotsalaisia seteleitä vedetyksi pois kierrosta, - yksityiset pääoman omistajat eivät osallistuisi yritykseen, mikä koskisi myös venäläisiä pääomapiirejä, - epäiltiin yleisesti, että osallistuminen diskonttolaitokseen tuottaisi tappiota.

Senaatti lähetti esityksensä Pietariin, jossa siitä evättiin diskonttosuunnitelmat mutta hyväksyttiin pankin perustaminen. Pankin peruspääoma vahvistettiin miljoonaksi ruplaksi. Päätös käsiteltiin senaatin talousosastossa 9.2.1811. Pankin ohjesäännön valmistelua varten asetettiin komitea, joka antoi mietintönsä kesällä 1811. Keskeiset ehdotukset olivat:

- perusrahasen tuli olla miljoona ruplaa hopeassa, minkä pankki saisi vastaavana kahtena miljoonana ruplana pankkiassignaatteja

- rahasto voitaisiin muuttaa ”edullisten liikeolojen mahdollisesti sattuessa” vastaaviksi hopeamääräksi

- pankille annettaisiin lupa laskea liikkeeseen 20, 50 ja 75 kopeekan seteleitä auttamaan vaihtorahan puutetta

- vakavaraisuuden saavutettuaan pankin tulisi os-

taa vaskea vaihtorahan lyömistä varten, minkä vuoksi rahapaja tulisi perustaa sopivaan paikkaan

- yksityisten henkilöiden sallittaisiin tallettaa pankkiin suurempia tai pienempiä rahamääriä ilman korkovaatimuksia. Mikäli pankki katsoisi tarpeelliseksi ottaa korkoa vastaan talletuksia, tulisi siitä antaa erityinen asetus

- pankkiin tulisi sijoittaa kaikki valtiolaitoksen tulot menoarvion erinäisten menojen jälkeen

- pankki olisi perustettava siihen kaupunkiin, missä senaatti toimii, samalla ohjeistaa ja valvoo pankin toimintaa

- pankille vakuutettaisiin kaikki ne oikeudet ja etuudet, mitkä Ruotsin pankillakin säännösten mukaan olivat, mikäli ne sopivat Suomen oloihin.

- alkuperäisrahastosta voitaisiin antaa kuoletuslainoja kiinteistövuokutta ja 5 prosentin korkoa vastaan 20 vuodeksi. Pikkusetelivarastosta voitaisiin myöntää lainoja lyhemmäksi ajaksi kuudesta kahteentoista kuukauteen

- kirjanpidon ja velkakirjojen merkinnöissä yksinomaan pankkiassignaatteja

- pankin hallintoa hoitaisi neljä komissaariota tarpeellisten virkamiesten avulla. Kymmenentuhannen ruplan tai sitä suuremmat lainat käsittelee valtionvarain toimituskunnan päällikkö tai tehtävään määrätty senaatin jäsenen tai senaatti.

Kenraalikuvernööri yhtyi pankin ohjesääntöehdotukseen lukuun ottamatta komissaarien määrää koskevaan kohtaan, johon hän ehdotti kahta komissaaria.

Hallitsija vahvisti pankin ohjesäännön ”Waihetus, Laina- ja Depositioni-Contori Suomen Suuren-Ruhtinassa”. Asikirja muodostui samalla Suomen Pankin perustamisasiakirjaksi.

Pankin ohjesäännön alkuosa:

Me ALEXANDER I:nen, Jumalan Armosta, Kejsari ja Itzewaldias koko Wenäjänmaan ylitse etc. etc., Suuri-Ruhtinas Suomesa etc. etc. Teemme tietäväksi: Että niinkuin Me, niitä wastuxia Armosa tutkeisamme, kuin kohtavat Meidän uskollisia Suomen Alamaisiamme niiden welkain maxosa, joidenga alaiset usiammat heistä ovat, osittain yhteisiin Kassoihin, osittain erinäisille Raha-miehille Ruotsisa, kuin myös edesauttaxemme Maanwiljelystä, Kaupantekoa ja muita Elatus-keinoja, ja saattaxemme wähihtään ainoastans yhden Rahan laadun Kulkuun Maakunnasa, Armosa olemme hywäxi löytäneet, että Maakunnan Säätyin Borwosa ja Meidän Hallitus-Raadimme alamaisten eteen asetusten johdattuxesta, Armosa andaa suostumuxemme yhden Waihetus-Laina- ja Depositioni-Contorin Asettamiseen, niin olemme Me tämän kautta Armosa tahtoneet säättää ja määrätä, kuinga tämä Contori pitää asetettaman ja edesseisottaman.

I Pääkappale.

Yhteiset perustuxet Contorin Asettamiseen.

1 §. Waihetus- Laina- ja Depositioni-Contorin ensimmäinen Pää-Summa tulee olemaan yxi Millioni Rublaa, luettuna Maakunnan

määrätyn Rahan-laadun jälkeen Hopiasa, kuin otetaan yli jääneistä Wero rahoista, ja ulosmaxetaan sentähden tämä Summa, Meidän kirjoituksemme jälkeen Meidän General-Gouvernörimme tygö siitä 11 (23 p.) Helmi-Kuusa tänä vuonna, Kahdella Millionilla Rublaa Banko-Sedeleissä, sen jälkeen kuin ne säästö-Kassaan sisälle tulevat.

2 §. Ehkä Contorin ensimmäinen Pää-Summa niin muodoin tulee olemaan Banko-Sedeleissä, taitaa kuitenkin edespäin, koska paremmat ajat lisätyn kaupanteon ja lawiambain elatuskeinoin kautta mahdollisesti sisälle langewat, tila löytyä, että vähittäin käändää tämän Summan Hopiaksi, josta tähden Contorilla on walda, että asianhaarain jälkeen ja jos se hyödyllisesti tapahtua taitaa, joka asia, Hallitus Raadilla tehtävän eteen-asetuxen jälkeen, Meidän likemman koettelemuksemme päälle tulee, senkaldaisen tilan hyödytyksenä käyttää, josta kautta vielä suurempi waakuus Maakunnan Rahan menossa voitetaan.

3 §. Kaikki Waihetus- Laina- ja Depositioni-Contorin tarpelliset maxot täytyvät nyt ensin otettaa Itze Pää-Summasta; mutta ajan päälle sisälle tulewista Kaswoista, ja mitä niistä yli-jääpi, pannaan itze Pää-Summan lisäyxeksi.

4 §. Pienen-Rahan puotoxen poispoistamisexi, kuin Maakunnassa on matkaan saattanut monda wastusta, jotka tulewat vielä rasittawaisemmaxi sen jälkeen, kuin Ruotsin pienet Sedelit yhteisestä liikunnosta poiskatoavat, ulosandaa Contori pienemiä Sedeleitä (20) Kahdenkymmenen (50) Wiidenkymmenen (75) Seitsemänkymmenen ja Wiiden Kopekan päälle, Maakunnan tarpeen jälkeen. Nämät Sedelit käyvät ainoastansa Suomen Suuren-Ruhtinannaassa ja ulosvaihetetaan suuremmissa Banko-Sedeleitä vastaan, kuin myös Contori on welkapää, koska ne ylösönytään, niitä sisälle lunastamaan Banko-Sedeleillä. Nämät pienet Sedelit tulewat yhdenkaldaisesti niiden suurembain kanssa käymään kaikessa Kaupassa ja liikunnossa, kuin myös Kruunun ylöskannossa.

5 §. Pienet Sedelit warustetaan kahdella Stämpelillä. Toisesa on Kejsarillisen Wenäjän- ja Suomen Suuren-Ruhtinannaan Waakuna, saman muotoinen kuin Hallitus-Raadin Sinetisi, ja toisesa nämät sanat: Suomen Suuren-Ruhtinannaan Waihetus- Laina- ja Depositioni-Contori.

Ne tulewat olemaan seurawaisesta sisällepodista:

Suomen Suuren-Ruhtinannaan Waihetus- Laina- ja Depositioni-Contoriin on sisälle pandu Yxi Summa (Kahdestäkymmenestä) (Wiidestäkymmenestä) (Seitsemästäkymmenestä ja Wiidestä) Kopekasta Kejsarillisisa Banko-Sedeleissä, jotka 00 Kopekaa, tämän Sedelin omistaja tulee takaisin saamaan.

Pienet Sedelit alakirjoitetaan yhdellä Commissariuxeldalla ja contrasignetaan yhdellä Bokhällarilla. Summa ulospannan Sedelin ala Bokstaweilla Wenäjän, Ruotzin ja Suomen kielellä, ja taka-puolelle Ziffroilla, eli tawallisilla lukumerkeillä.

6 §. Sitten kuin tämä Contori edespäin on täyteen toimeen tullut, ja sen Pää-Summa kaswoin kautta, kuin nousewat wuotisten ulosmaxoin ylitte, on lisätty; niin ylösötetään kuparia pienden rahain myntämiseksi, jonka tähden yxi Mynti-huone jollekulle sowelalle paikalle Maakunnassa raketaan; ja tulee Hallitus-Raadin Meidän tyköämme ylösandaa, kuinga tämä huone pitää rakettaman, niin pian kuin ne siihen tarpelliset rahat owat kootut.

7 §. Tähän Contoriin sisällepannan kaikki Kruunun sisälletulot Suomen-maasta Meidän vallittemuksemme ala, siten kuin joka Rantteri on poiserottanut ja pidättänyt, mitä Staatin jälkeen ulosmaxoihiin tarwitaan.

8 §. Erinäisille Personeille on sallittu, Contoriin sisälle panna suuremmissa ja vähembijä Summoja, kuitengin ilman että he saawat niiden edestä waatia kaswoa, ja taitawat nämät Summat taikka yhtä haawaa eli vähittäin ulosotettaa eli muille ulosotettawaxi osoittaa, josta tähden Contori itze kungin kanssa, joka sinne rahoja on sisälle pannut, pitää eri laskun.

9 §. Waihetus-Contori saa myös sisälle waihettaa kuluneita ja rikkeimiä Banko-Sedeleitä, sitten lähettäxensä ne Sitten Pietarborin Bankoon sisälle waihetettawaxi, josta wariin otetaan se asetus, kuin mainittu Banko-Sedelein suhteen woimassa on, ja joka jälkeenkämisexi Maan kielellä pitää ulosannettaman.

10 §. Waihetus- Laina- ja Depositioni-Contori asetetaan ja tulee olemaan siellä, kusa Hallitus-Raadin istundo paikka on, ja seisomaan Hallitus-Raadin perään katzomuxen alla, niin myös tulee Hallitus-Raadin, tarpeen ja asian haarain jälkeen, andaa senkaldaisia ojennus-nuoria, kuin Contorin järjestyksen, wakuuden, seisowaisuuden ja kaswon suhteen, ovat tarpelliset ja otolliset.

11 §. Tämä Contori, niin kuin olewa Meidän Oman Korkian Suojeluksemme alla, nautitsee kaikki ne edut ja oikeudet, kuin Ruotzin Banko, woimassa olewain Asetusten jälkeen, nautitsee, niin lawiasti kuin ne tähän sopivat; ja pitää yxi ulosweto niistä Hallitus-Raadin murhenpidon kautta tehtämän ja Prantistä yhteisen kansan tiedoksi ulosannettaman.

Ruplien ja riksien ristivedossa

Suomen sodan jälkeen vienti Ruotsiin kasvoi ja ruotsalaisen rahan määrä lisääntyi Suomessa. Katovuosisista johtunut viljantuonti Venäjältä johti ruplien virtaamiseen takaisin Venäjälle. Suomessa ruotsalainen raha oli venäläistä rahaa yleisempi vielä 1830-luvun lopulla. Kuitenkin jo vuonna 1812 takavarikon uhallä kiellettiin kahta pankinriksiä pienempien ruotsalaisten seteleiden tuonti. Lainan turvin alettiin vaihtaa ruplia ruotsalaisiin seteleihin. Niillä ostettiin Tukholmasta vekseleitä, joita vaihdettiin rupliin. Hopea- ja kuparirahasta oli puutetta. Napoleon oli hyökännyt vuonna 1812 Venäjälle, joka oli joutunut sodan johdosta kansalliseen hätätilaan. Assignaateista tehtiin Venäjällä käypä maksuväline vuonna 1812: 1 hopearupla vastasi 2 assignaattiruplaa. Ruotsalaisia seteliä ja metallirahoja tuli Suomeen yhä lisää. Venäjän armeijan toiminnan vuoksi myös assignaattien määrä Suomessa kasvoi. Assignaattien nimellisarvo oli vähintään viisi ruplaa. Samalla kasvoi myös rupla-kopeekkayksikköisten vaihtorahojen tarve.

Vuonna 1810 Venäjä rajoitti assignaattien määrää lähes puoleen nimellisarvostaan, jolloin assignaatteja oli hävitettävä 510.900 ruplan arvosta. Sitä ennen tunnustettiin valtion assignaatit todelliseksi valtion velaksi. Uusia assignaatteja ei saanut laskea liikkeelle. Assignaattien vähentämiseksi ja muiden valtion velkojen vähentämiseksi päätettiin ottaa obligaatiolaina. Vuonna 1812 sotakollegion ukaasi määräsi, että huonokuntoisia assignaatteja ei saanut laskea uudelleen kiertoön. Ne tuli vaihtaa parempikuntoisiin ja toimittaa Assignaattipankille. Samana vuonna Venäjä kelpuutti assignaatit liikkeelle laskettavaksi eri alueille erilaisten maksujen suorittamiseen. Vuonna 1813 assignaattien käytölle ei nähty estettä naapurivaltioissa. Väärien assignaattien valmistuksesta määrättiin kuolemantuomio. Vuonna 1814 määrättiin kaikki maksut sotajoukoille suoritettaviksi assignaateilla, jotta kulta ja hopea pysyisivät Venäjällä. Sotien aiheuttaman rahantarpeen tyydyttämiseksi Venäjä oli laskenut assignaatteja niin suuren määrän, että niitä oli lunastamatta vuonna 1817 836 miljoonan ruplan edestä. Tämä merkitsi assignaattien arvon jyrkkää laskua. Vuonna 1818 perustettiin komissio valvomaan assignaattien ja arvopapereiden valmistusta Venäjällä.

Suuriruhtinaskunnan oma pankki

Turkuun perustettu pankki avattiin yleisölle 14.8.1812. Setelit valmistettiin Turussa. Seteleitä las-

*Suomalainen 1 ruplan seteli vuodelta 1822.
Tätä tyyppiä on valmistettu 1822-29.*

laan. Suomen Pankin luotonannon tuotojen turvin perustettiin vuonna 1822 maanviljelys- ja manufaktuurirahastot. Maanviljelysrahastosta voitiin myöntää enintään 3000 seteliruplaa 12 vuodeksi 2 %:n korolla järvien ja soiden kuivatukseen ja karujen maiden viljelyyn. Suomen Pankki hoiti myös monet valtion rahastojen luotonannot. Suurimmillaan luotonanto oli vuonna 1825 4,2 miljoonaa paperiruplaa. Kuitenkaan Suomen

kettiin liikkeelle maaliskuuhun 1813 mennessä 162.000 assignaattiruplan arvosta. Vuodesta 1816 vuoteen 1820 laskettiin vuosittain liikkeelle 1.500.000 assignaattiruplaa.

Uudessa 30.5.1817 annetussa ohjesäännössä "konttorin" nimeksi tuli Suomen suuriruhtinaskunnan Vaihto – Depositioni - ja Laina – Banki. Pankki siirrettiin uuteen pääkaupunkiin Helsinkiin syyskuussa 1819, kuten monet hallintoelimet. Uusia seteleitä kirjoitettaessa käytettiin ns. vanhoja setelilomakkeita niin kauan kuin niitä riitti.

Kopeekka- ja rupla-arvoisten seteleiden valmistusta ja liikkeestä poistoa koskevat säännökset:

- 30.11.1811 ohjesääntö Turun konttori (Contor Åbo) 20, 50 ja 75 kopeekkaa
- 30.5. 1817 ohjesääntö Turun pankki (Bank Åbo) 20, 50 ja 75 kopeekkaa
- 14.6.1819 julistus Helsinkiin muutosta Helsingin pankki (Bank Helsingfors) 20 ja 50 kopeekkaa
- 19.6.1819 julistus 1, 2 ja 4 ruplaa

Edellä mainittujen seteleiden liikkeestä poistoa koskeva julistus annettiin 8.12.1824.

- 26.10.1822 julistus 1 ja 2 ruplaa ja liikkeestä poistoa koskeva julistus 16.2.1848 ja lisäaika 23.5.1849.
- 8.12.1824 julistus 20, 50 ja 75 kopeekkaa: liikkeestä poistoa koskevat julistukset kuten edellä
- 21.4.1840 julistus 3, 5 ja 25 ruplaa: liikkeestä poisto 1.7.1845
- 21.4.1849 julistuksella määrättiin pankin uudeksi nimeksi Suomen Pankki.

Vuonna 1819 Suomen Pankki laski liikkeelle yhden, kahden ja neljän ruplan seteleitä. Setelistön määrä kasvoi 1,5 miljoonasta 2,2 miljoonaan rup-

Pankki ei kyennyt autonomian ajan ensimmäisinä vuosikymmeninä riittävästi antamaan luottoja elinkeinoelämän, kaupan ja teollisuuden kehittämiseksi.

Ruotsin hopeakantaan palaaminen vuonna 1834 ja Venäjän siirtyminen vuonna 1839 samoin mahdollisti raharealisaation suunnittelun ja toteutuksen. Uudistusta koskeva manifesti julkaistiin 9.4.1840. Se sisälsi mm., että Suomen Pankin pikkusetelit ja vanhat seteliruplat vedetään kiertosta ja korvataan hopeakantaan perustuvilla hopearuplilla ja Suomen Pankin talletusseteillä. Hopean ja vanhojen setelien arvosuhteeksi määrättiin 1:3,5:een. Ruotsalaisten setelien lunastus aloitettiin vielä saman vuoden lo-

*Suomalainen 20 kopeekan seteli vuodelta 1835.
Tätä mallia valmistettiin 1824-1840.*

pulla. Kahden vuoden jälkeen pääosa Suomessa liikuneista ruotsalaisista seteleistä oli lunastettu vaihtamalla ne Tukholmassa hopeaan tai vekseleihin. Suomen pohjoisosissa ruotsalaisten seteleiden lunastus jatkui vuoteen 1850 saakka, jolloin oli vaihdettu kaikkiaan noin 6,1 miljoonaa riksiä. Suomen Pankki käytti hopean hankkimiseen saamansa ruotsalaiset setelit ja venäläiset paperiruplat. Se tarvitsi hopeaa liikkeelle laskemiensa setelirahojen katteeksi, mikä osaltaan vahvisti setelien arvoa pysymään vakaana. Oma yhteinen raha selkeytti kaupankäyntiä ja vahvisti kansallista identiteettiä.

Päänavaukset suuriruhtinaskunnan omien seteleiden valmistukseen, pankkitoimintaan ja rahan palveltamiseen elinkeinoelämässä oli saatu aikaan suuriruhtinaan suojeluksessa. Kansan kannalta keskeiset asiat hallitsijavakuutus, ulkonainen ja suuriruhtinaskunnan sisäinen rauha sekä omat lait ja käytännöt turvasivat Suomen kansan kulkua ja antoivat uskoa paremmasta huomisesta.

Suomen suuriruhtinaskunnan rupla- ja kopeekkamääräiset setelit ovat yksi merkittävä numismatiikkaan liittyvän tutkimuksen ja keräilyn kohde.

Raimo Vänskä

Lähteinä käytetty mm:

- Borg, Erkki Rahan väärä. Jyväskylä 1980.
Borg, Erkki Suomessa käytetyt rahat. Mynt och sedlar använda i Finland. Coins and banknotes used in Finland. Toinen uusittu painos 1976.
Lindqvist, Sven E. Numismatiikan sanakirja. Keuruu 1996.
Myllyntaus, Timo Suomen talouspolitiikka ja valtiontalous 1809 – 1860. Suomen taloushistoria 1. Helsinki 1980.
Pohjolan-Pirhonen, Helge Kansakunta löytää itsensä 1808 – 1855. Kansakunnan historia 2. Toinen painos. Porvoo 1984.
Schybergson, Emil Suomen Pankki 1811 – 1911. Helsinki 1914.
Vänskä, Raimo Kansan käsissä ja kätköissä. Joensuu 1999.